

Riigikogu sotsiaalkomisjoni istungi protokoll nr 22

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 26. september 2023

Algus 14.00, lõpp 15.18

Juhataja: Õnne Pillak (esimees)

Protokollijad: Annika Arula (konsultant), Riin Lindpere (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Karmen Joller, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi

Komisjoni ametnikud: Heidi Barot (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helgi Kundla (nõunik), Kristi Reindla (nõunik)

Kutsutud: esitaja esindaja Kalle Grünthal, Sotsiaalministeeriumi laste ja perede osakonna perepoliitika juht Kadri Raid ning analüüsi ja statistika osakonna nõunik Alis Tammur (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse „Sündimuse kasvatamise meetodite väljatöötamisest“ (208 OE) eelnõu esimese lugemise ettevalmistamine
2. Kollektiivse pöördumise „Lapsed ei tohi olla riigi kokkuhoiukoht“ arutelu jätkamine
3. Info ja muud küsimused

1. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse „Sündimuse kasvatamise meetodite väljatöötamisest“ (208 OE) eelnõu esimese lugemise ettevalmistamine

Õnne Pillak andis otsuse eelnõu tutvustamiseks sõna Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esindaja Kalle Grünthalile.

Kalle Grünthal selgitas, et otsuse eelnõu seondub sündimuse kasvatamise meetmete väljatöötamisega. Kõige paremini sobib selle ettepaneku ilmestamiseks Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis toodu: „Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki [---], mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade ...“. Nendest lausetest peaks poliitikud juhinduma. Kuna sündimuse arv on drastiliselt vähenenud, on vaja välja töötada riiklikud meetmed tagamaks põhiseaduse preambulis toodud sõnumi täitmine.

Õnne Pillak andis kommenteerimiseks sõna Sotsiaalministeeriumi esindajale.

Alis Tammur sõnas, et ministeerium nõustub sellega, et sündimusega on vaja tegeleda. Tammur kirjeldas slaidide abil (lisa) olukorda. 2022 langus on märgatavalt suurem kui kunagi varem. 2011 kriisi mõju jõudis tookord paariaastase nihkega sündimusse, aga siis oli langus väiksem, jäi umbes 8% kanti. Kuigi naiste arv on kasvanud, siis see tuleneb peamiselt Ukraina

põgenikest, kes on siin enamasti lastega naised, mis tähendab, et nad ei ole panustanud sündimuskordajasse. Ilma ajutise kaitsega inimeste sisserändeta oleks sündimuskordaja 1–2% kõrgemal. Võrreldes eelmist (2011–2012) ja praegust (2022–...) sündimuse languse kriisi, siis tol ajal noorem vanuserühm ilmselt lükkas sünde edasi, sest hiljem oli jälle kasv. Praegu on sündimuse langus toimunud absoluutselt kõikides vanuserühmades. Seega edasilükkamist ei toimu. Sünnijärjekorra puhul ei ole ka märgatavaid vahesid esimeste, teiste või enamate laste puhul. Kõikides Põhjamaades ja Balti riikides on sündimus aastal 2022 langenud, seega tegemist ei ole ainult Eesti, vaid suurema regiooni probleemiga. Tõsi on väide, et Eesti langus on suurem kui teistes riikides. Miks Eesti langus on suurem? Eestis väheneb sünnitusealiste naiste arv. Vanuses 25–34 naiste arv on Eestis ja Lätis kahanenud, ülejäänud riikides sisuliselt jäänud samaks või isegi tõusnud. Sündimuskäitumist mõjutavad erinevad tegurid. Näiteks, milline on olukord ühiskonnas, kas on piisavalt turvaline, ka majanduslikult. Kindlasti mõjutab indiviidi enda elus toimuv. Alati kõik ei jää kriiside ajal töötuks, aga on mingid teised põhjused. Praegu on sünnitusiga sarnane 1920–1930 aastatega, ka siis ei saadud lapsi nii noorelt kui nõukogude perioodi viimastel kümnenditel. Pigem saadaksegi lapsed hiljem, sest eelnevalt on vaja elu kindlustada. Ilmselt, kui ühiskonnas toimub stabiliseerumine, siis siiani vähemalt on sündimus pigem kasvanud kiiremini.

Sündimust toetavad turvalisuse ja heaolu tase ühiskonnas. Kui on turvaline, siis kasvab sündimus, kasvab ka kolmandate-neljandate laste sündimine. Oluline on ka sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused ühiskonnas, sest naised omandavad kõrgharidust, nad tahavad jätkata oma karjääriga. Võrdsed võimalused loovad eelduse rohkemate laste sünniks. Seda on näidanud uuringud. Kindlasti on vaja ajakohastada peretoetusi. Arvestades sünnitusea nihkumist on eriti tähtis terviseteemadega tegelemine, noorte puhul eriti vaimse tervisega. Ebavõrdsuse tunne reguleerib ka laste arvu, kui inimesed tunnevad, et nad on lastega seoses ebavõrdsamad. Kindlasti on oluline sotsiaalne turvavõrk lastega peredele, eriti riigipoolne. Näiteks kui vanem jääb üksi lapsi kasvatama, et ta saaks loota riigi abile. Lisaks on ka oluline üldine pere- ja lapsesõbralikkus ühiskonnas.

Kalle Grünthal väljendas hämmingut, et Sotsiaalministeeriumi esindajad esitasid statistilised andmed, aga ei andnud sisulist hinnangut eelnõu kohta. Sotsiaalministeeriumi ettekandes olid välja toodud tegurid, mis mõjutavad laste sündimust. Grünthali arvates peaks need tegurid detailselt läbi töötama ja nende põhjal paika panema meetodid laste sündimuse suurendamiseks. Grünthal hinnangul ei ole õige statistikasse hõlmata ukrainlasi ja nende lapsi. Nemad viibivad Eestis ajutiselt. Samuti ei aita see kaasa Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevale kohustusele tagada rahvuse, keele ja kultuuri säilimine.

Alis Tammur vastas, et nende meetmete paika panemiseks on Sotsiaalministeeriumil valmimas peresid puudutav tervikanalüüs.

Kalle Grünthal kommenteeris, et Eesti on olnud vabariik juba üle 30 aasta. Uuringud selliste meetmete kohta peaks ammu valmis olema.

Õne Pillak märkis, et uuringuid ja mõjuanalüüsi võib alati teha. See ei ole ühekordne tegevus, vaid vajab regulaarselt ülevaatamist.

Kadri Raid vastas, et planeeritav tervikanalüüs põhineb 2015. aastal välja antud „Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste rohelisel raamatul“. Neid teemasid analüüsitakse ja ajakohastatakse pidevalt edasi. Sündide langus ei ole Eesti spetsiifiline teema. Tervikanalüüsi valmimine on planeeritud varasemaks, selle uueks tähtjaks on sügis 2024.

Andre Hanimägi küsis Grünthalilt, kas tänases koalitsioonilepingus on mainitud midagi rahvastikupoliitika, sündimuse ja iibe tõstmise kohta. Otsuse eelnõu on selles mõttes justkui tänasele valitsusele abikäe ulatamine. Eelnõuga tehakse valitsusele ettepanek antud teema prioriteediks võtta. Hanimägi palus ministeeriumi esindajatel selgitada, mida mõeldakse slaididel toodud sõnadega „ajakohastada peretoetusi“ ning „ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine“.

Kalle Grünthal kinnitas, et Hanimägi mõttekäik on õige. Otsuse eelnõu on justkui abikäe ulatamine valitsusele. Seeläbi juhitakse tähelepanu, et valitsus peab olema laste ja perede vastu sõbralikum. Peretoetuste tõstmisi on seni üksikhaaval tagasi lükatud.

Kadri Raid vastas, et „ajakohaste peretoetuste“ all mõeldakse erinevate sihtgruppide hõlmamist. Toetama peab neid, kes on jäänud halvemasse olukorda. Antud juhul on need

üksikvanemad ja nende ebavõrdsemast olukorrast välja aitamine. Raidi hinnangul vääraks rohkem tähelepanu esimese lapse sünni ja järjestikuste sündide toetamine.

Andre Hanimägi kordas küsimust „ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamise“ kohta. Mida selle all mõeldakse? Täna otsused liiguvad pigem teises suunas. Kas selle all mõeldakse üksikvanemaid?

Kadri Raid kinnitas, et selle all mõeldakse üksikvanemaid.

Alis Tammuri sõnul viitas ta slaididel sellele, et kriiside ajal sünnib vähem lapsi. Järelikult on praegu sündimust toetav kõik, mis aitab majanduslike raskuste ja Ukrainas toimuva sõjaga toime tulla.

Tanel Kiik märkis, et otsuse eelnõu juhib tähelepanu õigele asjale. Valitsus ei ole näidanud valmisolekut tegeleda rahvastikukriisiga. Teiste riikide sarnasele olukorrale viitamine ei ole piisav argument. Kiik soovis teada, kas graafikuid oleks võimalik näha ka ilma Ukraina sõjapõgenikke kaasamata, sest see võimaldaks paremini hinnata Eesti püsielanike demograafilisi trende.

Alis Tammur vastas, et mõlemal graafikul on toodud aasta alguse rahvaarv. 2022. aasta alguses ei olnud veel sõjapõgenikke, 2023. aastal olid. Ukrainlaste mõju meie summaarsesse sündimuskordajasse on ca 1–2%.

Riina Solmani sõnul Sotsiaalministeeriumi esindajad rõhutasid, et Eesti ei saa üksinda midagi teha ning ka teistes riikides on analoogne olukord. Sõda, energiakriis mõjuvad meile kõigile sarnaselt. Kolmanda ja enama lapse toetuse tõus 2017. aastal tõi kaasa laste arvu kasvu 25% kahel järjestikusel aastal (2018–2019). Neid samme tegi Eesti üksinda. Kuna riik andis signaali, et toetatakse laste saamist, siis oli inimestel rohkem julgust lapsi saada. See ei vasta tõele, et Eesti ei saa mitte midagi teha ja peame käituma analoogselt teistele riikidele. Kas Sotsiaalministeeriumil on kavas läbi viia lapse- ja peresõbraliku hoiaku kujundamise kampaaniad? Sotsiaalministeerium teeb väga suurte summade eest võrdõiguslikke hoiakuid mõjutavaid kampaaniaid. Kas laste ja pere jaoks tehtav on piisav? Solman mainis, et rahvastikuministeeriumi tegevused pandi kõik sotsiaalkaitseministri portfelli, aga nendega ei ole tänaseni edasi tegeletud. Nüüd uuritakse äkki, kas on vaja esimese ja teise lapse toetust tõsta. Riigikogus on korduvalt menetletud eelnõusid, millega soovitakse tõsta lastetoetust võrdselt kõigile lastele 100 eurole. Kas Sotsiaalministeerium üldse ei vaata, mis varasematel aastatel ministeeriumites on juba välja töötatud?

Alis Tammur kinnitas, et tema hinnangul oli lasterikka pere toetus väga õige meede. Toetuse mõjul kolmandate laste arv stabiliseerus kõrgemale tasemele. Tammur siiski ei usu, et kõrge toetus oleks ainus faktor, mis motiveerib lapsi saama.

Riina Solman märkis, et Rahvastikuministeeriumis ei olnud esimesel kohal rahaline motiveerimine. Kampaaniaid tehti perekonna väärtustamiseks ja hoiakute peresõbralikumaks muutmiseks. Ka nüüd peaks tegema kampaaniaid perekonna toetamiseks. Võimaldati lapsevanemate nõustamist ja neid väärtustati. On vale öelda, et toetuste tõstmine ei aita. 2017. aastal tõsteti toetusi ja sellele järgnes 25%-line sündide tõus.

Kadri Raid kinnitas, et pere- ja lapsesõbralikkusele on senisest oluliselt rohkem vaja tähelepanu pöörata. Hetkel on kasutusel peresõbraliku töödandja määrgis, aga kindlasti on vaja rohkem. Algatatud on papside taskuhääling, mis toob isad rohkem pildile ja rõhutab kui oluline on isade panus hoolduskoormuse võrdsustamisel ja naiste toetamisel. Raid mainis, et esimese lapse sünni toetamisest ja järjestikuste sündide toetamisest rääkides ei pidanud ta silmas lapsetoetust. Teadlased on ammu juhtinud tähelepanu sellele, et mõtlema ei pea ainult suurtele peredele, vaid eelnevalt tuleb jõuda esimese lapse sünnini. Oluline on mõelda, kuidas saaks paremini toetada noori, kes tahavad hakata pere looma ja lapsi saama. Neid ei motiveeri lapsetoetus, vaid lisaks on vaja töö- ja pereelu parema ühitamise võimalusi ja isade panuse suurendamist.

Õne Pillak lisas, et elatisabi tõuseb järgmisel aastal. Vanematele suunatud koolitused saavad samuti lisarahastust.

Helmen Kütt mainis, et kriisihetkedel inimesed lükkavad lapsesaamise otsuseid edasi. Seda ei saa isegi rahaga mõjutada. Eelnevalt Tammur mainis, et lapsi sündis palju Nõukogude Liidu aastate lõpul, mil elamispinna probleeme ei olnud. Kas on mõeldud sellele, mida tähendavad intressitõusud noorte perede jaoks? Kütt on veendunud, et lapsi sünniks

varasemas eas, kui pered ei peaks muretsema pangaintresside tõusu pärast. Ta avaldas heameelt, et toitjakaotuspensionini osas on tehtud oluline muudatus ja see ei sõltu enam kaotatud vanema palga suurusest.

Kadri Raid vastas, et eluaseme küsimuse probleem on kindlasti oluline teema. Mitte ainult intressitõusu valguses, vaid oli noorte jaoks juba enne seda problemaatiline. Noorte soovid sissetuleku ja eluaseme suhtes on enne pere loomist võrreldes mitmekümne aasta taguse ajaga kindlasti muutunud.

Helmen Kütt lisas, et tema hinnangul peaks iga minister valitsuses olema osaliselt ka rahvastikuminister. Kõikide vastuvõetud otsustega mõjutatakse inimeste käitumist. Talle meeldib Jaak Uibo mõte, et peaministri juures peaks olema rahvastiku büroo, kes koos kõigi ministritega koos jälgiks ka seda mõõdet.

Riina Solman täpsustas, et selline büroo oli Riigikantsleis olemas. Rahvastikuministeriumis rõhutati samuti, et iga minister peab oma poliitikate kujundamisel arvestama Eesti rahvastiku aspekti.

Alis Tammur mainis, et meil on rahvastikupoliitika valitsuskomisjon. Selle eesmärk on ministeriumite ülene koostöö.

Irja Lutsar mainis, et kui sündimuskordaja oli viimati kõrge 1990. aastal, siis võibolla peaks hindama selle aja sündimuskordajat mõjutanud faktoreid. Lutsar kommenteeris, et eelnõu ei ole väga selgelt mõistetav. Meie pered on rahaliselt hästi toetatud, aga ilmselt on puudujääke mujal. Kõige vähem hakkab ühiskonnas silmas sõbralikkus, ja mitte ainult peresõbralikkus, vaid üldine sõbralikkus.

Alis Tammur vastas, et Raidiga koos kirjutati kunagi arvamuskirja, kus keskenduti peresõbralikkusele. Kõik ei alga alati riigist, vaid inimeste üldisest sõbralikkusest. Tammur märkis, et nõukogude perioodi kordaja 2,5 oli kunstlik. Kui vaadata selle aja laste arvu näiteks kohta, siis see on väga vähe kõrgem kui praegu. Summaarne sündimuskordaja ei ole kõige objektiivsem alus. Kõik meetmed, millega tahame sündimust toetada, peaksid keskenduma lastega paremini hakkama saamisele.

Eero Merilind mainis, et Rootsi toetab noori peresid seeläbi, et pangalaenu puhul tuleb tagasi maksta esialgu ainult intresse. Põhiosa hakatakse maksma majandusliku stabiilsuse saavutamisel. Tallinna linn on üritanud luua munitsipaalmaja odavamate hindadega, aga need on täna eelkõige puuetega inimeste jaoks.

Riina Solman ütles, et iga edasi lükatud sünd on potentsiaalselt ära jääv sünd. Eesti ühiskond on varasemalt pigem soosinud näiteks üliõpilasperede soodsaimaid elamistingimusi. Selle soodustamisega tuleks ka varasemaid sündi ning võib-olla tulevikus suuremaid peresid.

Õnne Pillak avaldas heameelt, et kui seni on räägitud peamiselt rahalistest toetustest, siis päevakorra punkti arutelu käsitles laiemalt neid vajadusi, mis noortel või ka vanematel inimestel aitaks lapsi saada. Lisaks rahalisele toele on oluline ka eluase, tervishoiu kättesaadavus ja ühiskonna tugi. Pillak tänas arutelu osalenud külalisi ja selgitas, et tuginedes Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakonna arvamusele, vajab otsuse eelnõu vastuvõtmiseks koosseisu hääaltenamust. Pillak tegi ettepaneku teha menetluslikud otsused.

Otsustati:

1.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 10.10.2023 (konsensus: Andre Hanimägi, Karmen Joller, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

1.2. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Õnne Pillak (konsensus: Andre Hanimägi, Karmen Joller, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

2. Kollektiivse pöördumise „Lapsed ei tohi olla riigi kokkuhoiukoht“ arutelu jätkamine

Õnne Pillak tuletas komisjoni liikmetele meelde kollektiivse pöördumise arutelu 4. septembril 2023.

Heidi Barot selgitas kollektiivsete pöördumiste menetlemise reegleid ja komisjoni rolli menetluses. Komisjon peab vastama kollektiivse pöördumise algatajatele hiljemalt 4. detsembriks 2023.

Komisjon otsustas, et teeb otsuse kollektiivse pöördumise kohta oktoobris.

Õnne Pillak sõnas, et kuna algatajatele lubati otsusega vastuskiri saata septembrikuu jooksul, siis saadetakse neile teavitus vastuskirja viibimise kohta.

3. Info ja muud küsimused

Helmen Kütt teatas, et Statistikaameti, *Sclerosis Multiplex* patsiendiorganisatsiooni, Roche Eesti ning vastava valdkonna juhtivate arstidega koostöös on valmimas raport "*Sclerosis multiplex*"-iga seotud majandusliku ja haiguskoormuse hindamine Eestis". Ta tegi ettepaneku sellega tutvumiseks komisjonis.

Irja Lutsar soovis lähiajal arutada nn patsienditestamendi teemat.

Komisjoni liikmed tundsid huvi alkoholireklaami suundumuste vastu.

(allkirjastatud digitaalselt)
Õnne Pillak
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Annika Arula
protokollija

(allkirjastatud digitaalselt)
Riin Lindpere
protokollija